

SZAKDOLGOZAT

Láng Eszter

**Gyógypedagógia alapképzési szak –
pszichopedagógia szakirány –
szakirányú levelező továbbképzés**

Kaposvár

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

Gyógypedagógia Alapképzési Szak

BEÁS NYELVŰ MONDÓKÁK

Belső konzulens: Dr. Gombos Péter

tanszékvezető, egyetemi docens,

főigazgató helyettes

Készítette: Láng Eszter

YGPOEV

levelező tagozat

Neveléstudományi Intézet

Gyógypedagógia Tanszék

Kaposvár

2023

Tartalom

Bevezetés.....	4
A magyarországi cigányok nyelvi csoportjai	5
A beás nyelv.....	7
Nyelvhasználati szinterek	9
Pszichopedagógiai vonatkozások	11
A mondókák fejlesztő hatása.....	15
A fordítás elmélete.....	19
Beás nyelvű mondókáskötetek	20
Lá szá szfätáskă dăp-ásztă sî péstyî – Hadd beszéljenek ezután a halak is.....	21
Krák, krák vergyé – Bújj, bújj, zöld ág	22
În zuă krisjunuluj – Karácsony napján	24
Hopp, Julá me! – Hopp, Juliska!	25
Elment a lúd... – O mérsz gîszká... ..	27
Noj nyisz lumecára – Mi vagyunk a világ	27
A fordítás gyakorlata	29
A kötetek mint segédanyagok.....	31
További feladatok.....	35
Összegzés.....	37
Irodalomjegyzék.....	39
Melléklet	42

Bevezetés

A nyelv családon belüli presztízsének visszaállításában az óvodának, iskolának kell segítenie. Magyarországon a cigány/roma nemzetiségi oktatás, nevelés két tantárgy keretei között, a beás, illetve a romani nyelvoktatás és a cigány népismeret oktatása során valósul meg. Mindkét tárgy esetében elmondható, hogy a rendelkezésre álló oktatási segédanyagok, taneszközök mennyisége és minősége is kívánnivalót hagy maga után. Következik a kérdés: ilyen feltételek mellett hogyan lenne képes az óvoda, iskola emelni egy nyelv presztízsét?

Cigány nyelveket elsőként az 1994-ben induló Gandhi Közalapítványi Gimnáziumban kezdtek el oktatni. Az ekkor megjelent első kiadványok jelentették a beás nyelv írásbeliségének tényleges kezdetét. A 2012/13-as tanév óta dolgozom itt, beás nyelvet és cigány népismeretet tanítok. Tagja vagyok az érettségi és a Profex nyelvvizsgahely bizottságának, a Beás nyelvi műhelynek, valamint rendszeresen készítek oktatási segédanyagokat, versenyfeladatokat, szervezek vetélkedőket, a mindemellett fordítok is.

2015-ben jelent meg egy kutatási beszámoló, mely a cigány/roma nemzetiségi oktatás helyzetét vizsgálta a 2014/2015-ös tanévben. Ebből kiderült, hogy a beás nyelvet oktató intézmények húsz év elteltével is ugyanazokat az első, a Gandhi Gimnázium alapításához köthető kiadványokat használják, s szinte csak néhány gyerekverseket, -dalokat tartalmazó kötet jelent meg azóta.

Dolgozatomban ezeket a köteteket mutatom be, illetve további két új kiadványt, melyek a PTE BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszéken működött Beás nyelvi műhely gondozásában jelentek meg 2021-ben. A hat kötet közül négyenél fordítóként közreműködtem, így a fordítás elmélete mellett gyakorlati tapasztalatokat is megosztok. Emellett írok a beás gyerekirodalom sajátosságairól, a mondókák jelentőségéről, fejlesztő hatásáról. Kitérek a könyvek létrejöttének körülményeire, munkafolyamataira és hasznosíthatóságára, valamint érintem a pszichopedagógiai vonatkozásokat is.

A magyarországi cigányok nyelvi csoportjai

A többségi társadalom nagy része homogén csoportként kezeli a magyarországi cigányságot, miközben beszélt nyelveik alapján három csoportba oszthatók.

A hazánkban élő cigányok több mint 70%-a csak magyarul ért, ők a romungrók (Kemény és MTSAI, 1976). Már több száz éve itt élnek, s feltehetően elsőként érkeztek Magyarországra a cigány csoportok közül. Korábban az indoeurópai nyelvcsalád ind nyelvei közé tartozó romani nyelv úgynevezett kárpáti dialektusát beszélték, ezért gyakran használják a kárpáti cigány kifejezést rájuk vonatkozóan.

A hazai cigányok 21%-a beszéli a romani nyelv valamelyik dialektusát, ők az oláh-cigányok. A romani nyelv dialektusai eredetileg foglalkozások szerint különültek el (lókereskedők, szőnyegkereskedők, üstfoltozók, rézművesek, fémművesek, halászok, kovácsok, vályogvetők, ronggyűjtők, köszörűsök stb.) Az oláh-cigányok őrzik legerősebben a cigányság hagyományos és ősi szokásait. Jelentős irodalommal rendelkeznek (Orsós, 2015a).

A magyarországi cigányok harmadik nyelvi csoportjának anyanyelve a román nyelv archaikus változata, a beás nyelv. A magyarországi cigány lakosság 8%-át teszik ki, s döntően a Dél-Dunántúlon laknak. Nyelvük a nyelvújítás előtti bánáti román dialektus, s a román nemzeti nyelvtől csaknem izoláltan őrzi archaikus nyelvjárási jellegét ma is. A beások sem alkotnak nyelvileg egységes csoportot. Három alnyelvjárást különböztetünk meg. A beások túlnyomó része az árgyelán dialektust beszéli, jellemzően Somogy, Tolna, Zala, Baranya vármegyékben használják. A Dél-Dunántúlon Alsószentmártonban és környékén az úgynevezett muncsán nyelvjárást beszélnek, mely hasonlóan a hazánk keleti részén élő harmadik nyelvcsoporthoz a ticsánhoz, jóval többet merít a mai román nyelvből (Orsós, 2015a).

A beás nyelv

A román nyelvkörnyezetet elhagyva a beások az új nyelvi környezet hatása alá kerültek. Ez a nyelvi változás napjainkban felgyorsult, mivel a zárt közösségek felbomlottak, a telepek tömeges felszámolása s a cigányok falvakba költözése, költöztetése során egyre inkább kétnyelvűekké váltak. A beás nyelv így egyfajta családi, „intim” nyelvvé vált, mivel az életmódváltás okozta társadalmi változás miatt sok olyan szót igényelt, mely addig a nyelvükben nem szerepelt. Ilyen például az iskola vagy a közigazgatás nyelve. Ez a változás a beás nyelv szókincsébe is sok újat hozott. Számos román szó eltűnt belőle, ugyanakkor sok új szóval gyarapodott, melyeket már új környezetükből vettek át, s a beás szavak jellemző végződéseivel, nyelvtani sajátosságaival láttak el. A beás minden végbement változás ellenére mégsem nevezhető önálló, külön nyelvnek, hisz nyelvészetileg kevés, és nem alapvető pontokon különbözik a román köznyelvtől. Nyelvként s nem nyelvjárásként történő említése csupán egyszerűsítési vagy didaktikai cézzal használható, nem szabad elfeledkeznünk arról tehát, hogy a román nyelv archaikus, ám ma is élő változatával állunk szemben (Orsós, 2015a).

Ahogy a román nyelv, így annak nyelvjárásai is az indoeurópai nyelvcsalád latin nyelvei közé tartoznak. Rokon nyelvei a francia, az olasz, a spanyol, a portugál. A beás nyelvjárás leírására irányuló kísérletek az 1980-as évek elején indultak. E nyelvjárás leírását elsőként dr. Papp Gyula kísérelte meg (1982), három kiadványa jelent meg a témában. A rendszerváltás után lehetőség adódott az első cigány nemzetiségi gimnázium létrehozására. A beás nyelv írásbeliségének kialakulásához nagymértékben hozzájárult a Gandhi Gimnázium létrejötte. Az iskolába kerülő cigány gyerekek nemzetiségi oktatásához elengedhetetlenül szükségessé vált – a már jelentős írásbeliséggel rendelkező oláh-cigány mellett – a beás népcsoport nyelvének leírása és folklórkincsének összegyűjtése. E munkának eredménye, hogy megszületett a beás nyelvjárás a mai román nyelv alapjaira és helyesírására építő leírástól eltérő, fonetikus, a magyar nyelv kiejtésének szabályai szerint rögzített írásrendszer. A román helyesírás használatától való eltekintést az indokolta, hogy a magyarul tudó beások számára ennek a fonetikus írásmódnak az

elsajátítása nem okoz nagy problémát (Orsós, 2015a). Kovalcsik Katalin ily módon lejegyzett gyűjtései őrzik a beások dalait s meséiket, melyeket elsőként Kovalcsik Katalin és Orsós Anna jegyzett le beásul (Kovalcsik, 1994; Kovalcsik–Orsós, 1994).

Az elsők között indult 1994-ben Kaposváron, a Csokonai Vitéz Mihály Főiskolán posztgraduális képzés keretében gyakorló szakemberek részére romológiai képzés. E főiskolán jelent meg az első beás nyelvkönyv is (Orsós, 1994), amely lehetőséget teremt e nyelvjárás fakultatív elsajátítására, 1996 tavasza óta pedig hivatalosan nyelvvizsgát is lehet tenni beás nyelvből. (Orsós, 2015a)

Nyelvhasználati szinterek

A magyarországi cigányok körében megfigyelhető egy meglehetősen gyors ütemű nyelvi asszimiláció. E folyamat felgyorsulásában nagy szerepet játszott a magyar kormányok nemzetiségi politikája, amely sokáig a kisebbségek asszimilációjára törekedett. Mindezek ellenére a kisebbségi anyanyelvről a magyar anyanyelvre való áttérés folyamata – bár közösségeként nagyon változó képet mutat – még nem tekinthető lezártnak, hisz (kutatások bizonyítják) számos cigány családban az elsődleges kommunikáció nyelve továbbra is valamelyik cigány nyelv (Orsós, 2015a).

A beásoknál évszázadokkal ezelőtt már végbement egyszer egy teljes nyelvcsere. Feltehetőleg ezért nem az oláh cigányok által beszélt romani nyelv egyik változatát beszélik. A beás nyelv jelenlegi helyzete is bizonytalan: az intenzív beás–magyar nyelvcsere folyamatának legkritikusabb szintjén áll. Innen még sikeresen visszafordítható a nyelvcsere, de ehhez a családok – a nyelvmegtartás elsődleges bázisai – nyelvátörökítésének támogatása szükséges.

A nyelvcsere nagyon fontos külső társadalmi és gazdaságpolitikai tényezőktől függ, de fontos vizsgálni a belső feltételeket is. Ezek közé tartozik az emberek belső mentalitása, a nyelvhez tapadó értékrendszer és attitűdök. Ezek határozzák meg, hogy melyik irányban és hogyan folyik a nyelvcsere, illetve hogy lesz-e nyelvcsere egyáltalán (Gal, 1991).

Amíg a kisebbségi nyelv újra elsődlegessé nem válik a családi nyelvhasználatban, addig az oktatásnak kell segítenie a nyelv presztízisének visszaállítását. Például úgy, hogy meg kellene teremteni a nyelvtanulás lehetőségeit az iskolában.

Ehhez fel kellene mérni a cigány nyelv és kultúra iránti igényt. Erősíteni kellene a többségi oktatás multikulturális jellegét, amelynek célja a kisebbségi kultúra fenntartása, továbbá a multikulturális személyiségfejlesztés: ami más kultúrák elfogadását, értékelését és a többes kulturális háttér elfogadását jelenti (Szépe–Gúti, 2006).

Amennyiben egy gyerek kétnyelvű, gyakori, hogy a kisebb presztízssű cigány nyelv ismeretét letagadja. A kétnyelvűségnek van egy olyan altípusa, amely a

két nyelv között a domináns és alárendelt nyelv szerint tesz különbséget. A domináns nyelv az, amelyiken szívesebben szólalunk. Itt záródik be az ördögi kör: az alacsony presztízs miatt a domináns nyelven nem szólal meg a gyerek (Lengyel–Navracsics–Szabari–Szépe, 1996).

Beás közösségekben végzett nyelvhasználati kutatások (Pálmainé, 2006) azt erősítik meg, hogy például a beás családon belüli kommunikációban erős határvonalat jelent a gyermek iskolába lépése. Ettől kezdve a család tudatosan inkább magyarul beszél, hisz a gyermeknek a magyar iskola követelményrendszerének kell megfelelnie, s az identitás kérdése ehhez képest háttérbe szorul. Különösen a beás férfiak esetében tűnik igen tudatosnak ez a nyelvválasztási stratégia (Orsós, 2023).

Mivel az iskola részéről is elvárás, hogy a domináns nyelvet vagy nyelvváltozatot (a sztenderdet) mindenki tudja, a cigány nyelvek a családi színtérre szorulnak vissza, és mivel a beszélők a nap nagyobb részét már nem biztos, hogy a családban töltik, ezért óhatatlanul is a többségi nyelvet használják többször, gyakran még olyan helyzetekben is, amikor beszélgetőpartnereikkel használhatnák a családban megtanult nyelvet.

Ha a gyerekek az otthon használt nyelvvel az óvodában, iskolában is találkoznak, és ha pozitív attitűd alakul ki bennük saját nyelvükkel szemben, az egyértelműen az otthoni nyelv presztízsének emelkedésével jár, ill. a nyelvcsere folyamatának lassulását eredményezhetné. Ha az óvoda, iskola nem támogató, veszélybe kerül a beás nyelv fennmaradása (Pálmainé, 2006).

Pszichopedagógiai vonatkozások

Az oktatáspolitikai egyik fontos feladata az oktatási egyenlőtlenségek mérséklése az iskolák közötti különbségek csökkentésével, valamint az eltérő szociokulturális környezetből érkező tanulók iskolai sikerességének megteremtésével. Ezen feladatok egyik kulcsszereplője lehet a pszichopedagógus.

A pszichopedagógia az érzelmi és viselkedési zavarokkal, tanulási és teljesítményzavarokkal, beilleszkedési, alkalmazkodási nehézségekkel küzdő gyermekek, fiatalok és családjuk megsegítésével foglalkozik. A köznevelésben (óvodában, iskolában, pedagógiai szakszolgálatban, korai fejlesztésben) elsősorban a sajátos nevelési igényű gyermekek köréből az egyéb pszichés fejlődési, súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral küzdő gyermekek, valamint a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel küzdő, illetve a hátrányos helyzetű gyermekek diagnosztikus, fejlesztő és terápiás ellátását végzi. Idetartoznak például olyan problémák, mint gyermekkori agresszió, szorongás, érzelmi zavarok, kapcsolati, kötődési zavarok, szelektív mutizmus, magatartási problémák, dacos, engedetlen, kötekedő viselkedés, figyelemzavar-hiperaktivitás, kényszeres viselkedés, ürítési zavarok, táplálási, alvási problémák, krízishelyzetek, traumatizált fejlődés, az iskolai teljesítmény zavarai (diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia, kevert zavarok), tanulási zavarok, nehézségek, elmaradások és a több területet érintő kombinált zavarok. A pszichopedagógusok a köznevelésen kívül az egészségügyben, szociális-gyermekevédelmi területen és máshol is dolgoznak (Eigner, 2022).

A köznevelés bármely szintjén pedagógiai tevékenységet folytató szakemberek viszonylag kevés rendszerezett ismerettel rendelkeznek a cigány/roma népességről. Sajnos, ez a tudás a pedagógusképzésben ma sem tartozik mindenütt a kötelezően elsajátítandó ismeretek közé, ezért a tapasztalatok azt igazolják, hogy a pedagógusok cigány/roma közösségekről való ismeretei inkább sztereotipikusak, mint valóságosak. (Orsós, 2023)

A különböző hátránykompenzáló intézkedések ellenére ma Magyarországon a cigány/roma tanulók iskolai sikeressége messze elmarad a többségi tanulók

iskolai eredményességétől (Fehérvári, 2015). A napi iskolai tevékenységek során e gyerekekkel kapcsolatban felmerülő problémák megoldásához – különösen a pszichopedagógiai beavatkozások általi – ismernünk kell, hogy miben tér el, miben hasonlít a családok szocializációja, motivációja, értékrendje a nem cigány családokéhoz képest. Ezek a kérdések a csoporton belül létező, kívülről gyakran nem is érzékelhető ellentmondások, viszonyulások így vagy úgy, de befolyásolják a cigány, roma népesség egymással és a többségi társadalom tagjaival való együttélését (Orsós, 2023).

Az első ilyen kérdés e népesség létszámának meghatározása. Míg egyes becslések a hazai cigányság lélekszámát 600 000 és 800 000 fő közé teszik (Kemény-Janky, 2003), addig az önbevalláson alapuló népszámlálási adatok alapján 2022-ben 209 909 ember vallotta magát a cigány nemzetiséghez tartozónak. Ez körülbelül százezer fővel kevesebb, mint amennyien a 2011-es népszámláláson vallották magukat e nemzetiség tagjának (KSH, 2023).

A társadalmi környezet nagymértékben befolyásolja az emberek identitásvállalását, valamint annak mértékét. Ha a környezet befogadó, s a másságot értéként kezeli, a közösség, valamint az egyének identitásvállalása észrevehető mértékben lesz nagyobb a presztízsnyerés miatt, míg ellenkező esetben ennek épp a fordítottja figyelhető meg (Orsós, 2023).

További probléma, hogy a többségi társadalom nagyobb része homogén csoportként kezeli a hazai három cigány csoportot. Ezek azonban létszámukban, területi elhelyezkedésükben, nyelvükben, nyelvhasználatukban, valamint kultúrájukhoz való kötődésükben is eltérnek egymástól. A három csoport az önelnevezését (cigány, roma) tekintve is különböző módon jár el.

A nyelvi és nemzetiségi identitás és a nyelvválasztás között nagy az eltérés. Bár identitásukat tekintve a legtöbben cigánynak, romának vallják magukat, de nem tartják az identitás kizárólagos velejárójának a romani vagy beás nyelv használatát. Az identitás kérdése például háttérbe szorul, amikor az iskola követelményrendszerének (magyar nyelv használata) kell megfelelni.

A három nagy cigány csoport világlátása, preferált értékeikben a különbségek nagyon számottevőek ma is. Ezek a különbségek a csoportok egymáshoz való viszonyában az élet minden területén felszínre törhetnek,

életkori csoporttól függetlenül. Ezzel magyarázhatók az iskolai tanórákon, szünetekben keletkező konfliktusok is a különböző cigány csoportok gyerekei között. Ezeket a – csoportokon belül – ma is létező belső hierarchikus különbségeket nem ismerő pedagógusok gyakran fogadják értetlenül, ha az iskolában a cigánygyerekek cigányozzák egymást, pedig kisebbségi státuszukból adódóan külső megítélés szerint egyenlőek (Orsós, 2023).

A problémák eredője a családi szocializáció és az iskola viszonyrendszerének különbözősége is lehet. Ha a családi és intézményi szocializáció (bikulturális szocializáció) közötti távolság kicsi, a tanulók iskolai sikeressége nagyobb lesz, mint ott, ahol a két szocializációs szintér jellemzői nagyon különbözőek, ezért az egymástól való távolságuk nagyon nagy (Orsós, 2023). Ha az oktatási intézményekbe kerüléskor a tanulók szocializációs különbözőségeit nem ismerjük meg és nem orvosoljuk, a hátránnyal indulók lemaradása és az iskolarendszerből való korai távozása megjósolható.

Ezekben a helyzetekben a méltányos szolgáltatásokat nyújtó mediátor feladata, aki az iskolai kulturális térben otthonosan mozgó személy (különösen a pszichopedagógus mint az a szakember, aki a viselkedés-, teljesítmény- és érzelmi zavarokkal kitüntetetten foglalkozik), hogy megismerje az eltérő kultúrájú elsődleges szocializációs teret, és ezáltal képes legyen elemeket átemelni az iskola világába ezzel szélesítve az átfedést. A bikulturális szocializáció folyamatában a mediátor mellett fontos szereplő a transzlétor, aki az iskolától eltérő szocializációs térből érkezve már sikereket ért el a másodlagos (intézményi) szocializációs térben és közössége számára képes kulturális elemeket közvetíteni az intézményi térből (Híves-Varga, 2017).

A családi és intézményi szocializáció közötti különbségek vizsgálata során elsőként a nyelvi nehézségek kerülnek felszínre. A pedagógusok jelzései szerint a tanulóknak kicsi a szókincsük, szűkös a fogalmi készletük, nem értik a tankönyvi szövegeket, kérdéseket, feladatokat stb. (Orsós, 2023).

Az otthon elvárt és az oktatás által megkívánt nyelvhasználati módok különbözősége súlyos nehézségek, kudarcok forrása sok kisgyermek számára az iskolában. Ez a tényező valószínűleg már önmagában is mintegy „garantálja” sokak számára az iskolai eredménytelenséget, és számos viselkedési és érzelmi problémát is okozhat.

Nemzetközi tapasztalatok egyértelműen bizonyítják: a kellő időben elkezdett iskola előtti nevelés képes az átlagos szocializációs eltéréseknél nagyobb „távolságokat” is áthidalni (Réger, 1990).

Mindezekből következik, hogy a cigány gyerekek iskoláztatásával kapcsolatos programok fő célkitűzésének arra kell irányulnia, hogy a családi neveléshez kapcsolódva biztosítsa a gyermekek intézményes iskola előtti szocializációját.

Amennyiben a köznevelési programok hátránykompenzációs törekvései a hátrányos helyzetből induló cigány, roma fiatalok számára a jelenleginél komplexebb, méltányosabb támogatást biztosítanának, – éppen a pszichopedagógiai megsegítés eszköztárának segítségével – figyelembe véve az indulási szocializációs és kulturális különbségeket, a középfokú és felsőoktatási intézményekben is nagyobb számban lennének jelen. Egy értelmiségi minta nélküli közösség számára jóval hosszabb idő és folyamatos háttértámogatás szükséges ahhoz, hogy egy cigány, roma közösség tagja a többszörösen hátrányos helyzetéből előnyt tudjon kovácsolni, miközben nem veszíti el kibocsátó közösségével sem a kapcsolatát, és a többségi társadalom is befogadó módon viszonyul a társadalomba való beilleszkedési törekvéseikhez (Orsós, 2023).

A mondókák fejlesztő hatása

A népi játékokat sokan tekintik a hagyomány poros, elavult, ma már használhatatlan részének, amelyet csak a hagyományőrzés iránti lelkesedésből őriznek néhányan. Pedig ez nem így van, a népi játék ma is lehetőségeket nyújt(hatna) az óvodás és iskolás gyerekek fejlesztésére, csak kevesen ismerik a játékanyagot is, a lehetőségeket is: ezért aztán a pedagógusok azon törik a fejüket, hogy hogyan fejlesszék a gyerekeket, pedig arra a lehetőség már régen megvan (Lázár, 2017).

A kisgyermekkor irodalmi élmény a szülővel, az elfogadott felnőttel való közvetlen testi kontaktusban gyökerezik. Ennek fontos eleme a gyermek ritmikus mozgatása, ringatása, hintáztatása miközben körbeveszi, körülöleli őt a szülő lüktető beszéde is. A fejlődés során ezt az összetett örömteli élményt (a szülői közelség és a szabályos mozgás öröme) a vers önmagában is képes lesz majd felidézni. Az anyanyelv-elsajátítás e fontos fázisát legjobban a népi mondókák képesek segíteni. A mondókák egy jelentős részének nem denotatív, értelemteremtő funkciója van, hanem hangzása, mindenekelőtt *ritmikája*. A nyelv érzéki oldalának hangsúlyozásával felerősíti, elmélyíti felnőtt-gyermek érintkezésen alapuló kommunikációját. A ritmikus lüktetést helyezik előtérbe a *höcögtetők*, *lovagoltatók*, *tapsoltatók*; az *ütögetők*, *kalapálók*, *fejlóbálók*; nagyobb gyerekeknél az *ugrálók*, *futtatók*, a *hintáztatók*, a *kiolvasók* vagy a *sorolók*. Ezek a rövid rigmusok – a közlendőjüktől függetlenül – az adott élethelyzetben nyerik el funkciójukat: így például bármelyik ritmikus, jól mozogható mondóka használható ölbéli lovagoltatóként is (B. Kis, é.n.).

A mozgásélmény és nyelvelsajátítás kisgyermekkor összefüggése nemcsak a szülő-gyermek kapcsolatban figyelhető meg. Az óvodáskorba lépő gyermekek már maguk is gyártanak spontán módon mondókákat, egy-egy helyzet vagy játék önfeledt átélése esetükben sokszor csap át önkifejezésbe: a maguk örömeire kiötlött rigmusok a hangzás, az ugrabugra a vers születésének eredeti élménye. Mint Dankó Ervinné megjegyzi, „a 3–7 éves gyermekeknél megfigyelhető az úgynevezett versalkotási hajlam, ami azt jelenti, hogy a gyermek a hallott irodalmi anyagból megjegyzett kifejezések vagy csak a mondóka, vers ritmusa alapján maga is »költ« verseket, meséket. Egy napon

át is mondogatja ezeket, de később el is felejtí” (B. Kis, é.n). A gyermekek által magukban dünnögött, mondogatott vagy fennhangon kántált rigmusok jellemzően halandzsák, esetleg értelmes és halandzsa szóelemek keveréke.

A kisgyermek az ismert, megtanult mondókák esetében is nagyon gyakran halandzsázik, nem érti vagy félreérti a szöveget, keveri a sorokat, szószerkezeteket. Nem zavarja az értelmetlenség, a verseket zenei hatásuk szerint éli meg, és képzeletével a számára tudatilag elérhetetlent is kiegészíti. A népi mondókák között szintén találhatunk a gyermeki dünnögökhöz hasonló halandzsarigmusokat, amelyek kizárólag önfeledt ritmusélményt nyújtanak a nyelvhasználónak, esetleg – a gyerekek saját verseihez hasonlóan – értelmest vegyítenek az értelmetlenhez. A költészetnek ezt az őseredeti, primitív változatához időnként a modern gyermekköltészet is szeret visszanyúlni (B. Kis, é. n).

Élete első éveiben mindenki kedveli a verseket, azok is, akik később eltávolodnak ettől a művészi formától. A kisgyermekkori versszeretet alapja: a nyelvzenei eszközök által felidézett mozgásélmény, amely az óvodáskorban végig nyomon követhető (B. Kis, é. n). A kétféle élményelem összefüggéséről Mérei Ferenc az alábbiakat írja: „A három év körüli gyerek átélésében vezető szerepet játszik a mozgásosság. Mozgás utánzásával ért meg helyzeteket, sőt viszonylag bonyolult feladatokat old meg felidézett mozgáselemek analógiájára. Élménymaradványai is főként olyan sémák, amelyekben a mozgás játssza a vezető szerepet. Ebben a mozgásos átélésben nagyon fontos tényező a ritmus. A gyerek felfokozott hangulatában ugrál, a szélsőséges nyomorúság állapotában lassan himbálja magát, ríkoltozásának, sírásának is van valamiféle üteme. A hangulatot kifejező mozgásnak vagy hangadásnak a ritmusa lassan önállósodik, és magának a hangulatnak a megfelelőjévé válik. Elaborációs áttételsorról van szó. A mozgásos feszültség ritmusfeszültséggé szelídül, ez hangulati megfelelőjéhez kapcsolódik: a gyerek hallja, beleéli magát, utána mondja a ritmust, ezzel hangulatot idéz fel, és mozgásfeszültséget vezet le. A mozgásnak és a hangulatnak az áttételes összekapcsolódásába a ritmus mellett belejátszik a *rím*, az *alliteráció*, a *szó- és sorismétlés*: ez az egybehangzás is hangulattal kísért mozgásbenyomásnak felelhet meg. S mivel a mozgás az egész gyermekkorban érzelmekkel,

hangulatokkal, érzékletes benyomásokkal tapad össze, a hangzások is könnyen válnak a megfelelő hangulatok és indulatok hordozójává. A gyors, a lassú, a szaggatott ritmus sémák indulati összetevőjeként felelhet meg egyszerre mozgásos élménynek és indulatnak. *A kisgyermeknek a vers iránti fogékonysága azon alapszik, hogy a ritmus és a hangzás, amely megragadja, ugyanahhoz az érzékletes, érzelmekkel átszőtt, élményközeli sémához tartozik, mint a mozgás, amelyet helyettesít és hangulat, amelyet kifejez.*” (B. Kis, é. n.)

A mondókázás segíti a nyelvi fejlődést, fejleszti a zenei érzéket, a memóriát, támogatja az agyi fejlődést, bővíti a szókincset és játék közben az olvasóvá nevelés eszköze (kepességfejlesztes.hu).

Anya-gyerek, apa-gyerek kapcsolat mélyítése: mondókázás közben folyamatos test-és/vagy szemkontaktusban vagyunk kisgyermekünkkel. A versikéket simogatás, csiklandozás, ringatás kíséri, mely erősíti és még meghittebbé varázsolja érzelmi kapcsolatunkat vele. Emellett szórakoztató időtöltés, közös élmény, melyre a gyermek felnőtt korában is emlékezni fog (és remélhetőleg ő is továbbadja majd a következő generációnak).

A tanulás első lépcsőfoka: mondókázással fejlődik a gyermek képzelőereje, ismerkedik a környező világgal, a természettel, az évszakokkal, az állatokkal, de legfőképpen anyanyelvével (kepességfejlesztes.hu).

Az anyanyelvi fejlődés, a beszédindítás eszköze: A mondókák ismételtetésével gyarapodik a gyermek szókincse, ritkán használt, vagy régies szavakkal, kifejezésekkel ismerkedhet meg, elsajátítja a magyar nyelv dallamát, ritmusát. A gyakori ismétlések, a nyelvi fordulatok, a rímek, az ütemesség, a nyelvi játékok észrevétlenül magával ragadják a kisgyermeket, fejlődik a ritmusérzéke, a hallással kapcsolatos figyelme és emlékezete. A mondókák kiválóan alkalmasak az esetleges hangképzési, kiejtési hibák kiküszöbölésére is (kepességfejlesztes.hu).

Figyelemfejlesztő hatás: Minél több dallal, énekkel ismertetjük meg, annál jobban fejlődik emlékezete, figyelme, érdeklődése.

Agyi területek összekapcsolása: mondókázás közben a különböző agyi területek összekapcsolását (integrációját) segíthetjük. A mozgás-ritmus-beszéd összerendezése a későbbi tanulási folyamatok alapozását szolgálja.

Egyensúlyérzék, mozgáskoordináció fejlesztése: a mondókák alatti egyensúlyi (vesztibuláris) ingerléssel (hintáztatás, höcögtetés, lovagoltatás, ringatás, tapsolás...) a gyermek mozgáskoordinációját és egyensúly észlelését javítjuk (kepessegfejleszt.es.hu).

A fordítás elmélete

Fordítónemzedékek tapasztalatai alapján a különböző indoeurópai nyelvek (angol, francia, német, orosz stb.), így a beás nyelv is nagyon hasonlóan viselkednek, mikor a fordítás folyamán szembekerülnek a magyarral. A magyar nyelv is nagyon hasonlóan viselkedik, amikor a fordítás folyamatában szembekerül különböző indoeurópai nyelvekkel. Mindez indokol egy indoeurópai-magyar átváltási tipológiát (Klaudy, 2007).

Megállapították többek között a következőket: A magyar nyelv sokkal több igét használ, mint az indoeurópai nyelvek; A magyar nyelv nem szereti a passzív szerkezeteket; Amikor indoeurópai nyelvekről magyarra fordítunk, ajánlott a mondat végén kezdeni a fordítást; A magyar nyelv nem szereti a hosszú bővítményláncokat a főnév előtt; (Az indoeurópai nyelvek rákényszerítik a magyarra a hosszú főnévi szerkezeteket; Az indoeurópai mondatok hosszabb lélegzetvétellel kezdődnek, mint a magyarok; A fordítás elszegényíti a magyar nyelvet, elvesznek az ízek, ez ellen harcolni kell (Klaudy, 2007).

Az átváltási művelet a fordító fejében történik, amikor átlép a forrásnyelvből a célnyelvbe, és a forrásnyelvi szöveg alapján (nem belőle) létrehoz egy célnyelvi szöveget. Az átváltási műveletek egy összefoglaló terminus mindazokra a rendszerszerű és rutinszerű műveletekre, amelyeket fordítók egymást követő generációi fejlesztettek ki, hogy leküzdjék a fordítás folyamatában alkalmilag együtt funkcionáló nyelvek rendszerének, nyelvhasználatának és kulturális kontextusának különbségeiből fakadó nehézségeket.

Az átváltási műveletek tág értelmezése szerint mindent átváltási műveletnek tartunk, amit a fordító annak érdekében végez, hogy a fordítandó szövegből célnyelvi szöveg legyen. A különböző célnyelvi lehetőségek közül való választást sem zárjuk ki az átváltási műveletek sorából. Az átváltási műveleteknek két fajtája van. A kötelező átváltási műveleteket a két nyelv lexikai és grammatikai rendszerének eltérései miatt végzik a fordítók. Elvégzésük nélkül értelmetlen vagy grammatikailag helytelen célnyelvi mondatot kapunk. A fakultatív átváltási műveletek elvégzése nélkül csak

kvázi-helyes célnyelvi szöveget kapunk. A fordító szempontjából nyelvspecifikus, kultúraspecifikus, ill. fordításspecifikus átváltási műveletekről beszélhetünk (Klaudy, 2007).

Beás nyelvű mondókáskötetek

A következőkben az eddig megjelent beás nyelvű mondókásköteteket mutatom be. Az ábra jól szemlélteti a rapszodikus folyamatot, mely 15 évet ölel fel, s mindössze hat kiadvány meglétét mutatja. A kezdeti lendület után kilenc évet kellett várni a legújabb kiadványokra. A 2006-os évszám mérőöldkő, jómagam 2010-től veszek részt ezekben a projekteken fordítóként.

Saját ábra (canva.com)

Lá szá szfätászká dăp-ásztá sí péstyí – Hadd beszéljenek ezután a halak is

A 2006 januárjában megjelent kötetben 22 vers található beás nyelven, ez volt az első, beás nyelvű verseket tartalmazó kiadvány. Egy évvel később már a második kiadáson dolgoztak. Ekkor készült el hozzá – elsősorban a nyelvtanulók kérésére – egy melléklet, egy kis füzet, mely tartalmazza az eredeti, magyar nyelvű szövegeket, valamint egy hasonló céllal készült CD-hanganyaggal is bővült a kiadvány. A verseket G. Szabó Sára és Gombos Péter

fordította, az illusztrációkat Knausz Hilda készítette. A kötet magánkiadásban jelent meg, a nyomdai munkák a kaposvári Pethő Nyomdában zajlottak. Többek között Ágai Ágnes, Kányádi Sándor, Kassák Lajos, Kiss Ottó, Takáts Gyula, Weöres Sándor versei olvashatók beás nyelven a kiadványban.

A könyv fülszövegében ez áll: „Magyarországon 40-45 ezer ember vallhatja anyanyelvének a beást, s rajtuk kívül is egyre többen érdeklődnek hazánk »kisebbik« cigány nyelve iránt. Számukra, közülük is inkább a kisdíákok és a nyelvet tanulók számára készült e kötet. A benne szereplő versek javarészt kortárs költők művei, s talán nemcsak azért különlegesek, mert ezen a nyelven eddig még nem jelentek meg (ahogy eddig más versek sem). Remélhetőleg éppoly örömmel olvasgatják (némelyiket énekelgetik) az érdeklődők e remekműveket, amilyen örömmel fordítottuk őket!” (Gombos, 2006)

A könyv megjelenéséhez szorosan kapcsolható az elsőként 2006-ban megszervezett beás nyelvű vers- és mesemondó verseny is, melynek a Kaposvári Egyetem Pedagógiai Főiskolai Kara adott helyszínt. A beás nyelv presztízisének emelésében nagy jelentőséggel bír mind a kötet, mind a versmondó verseny.

Krák, krák vergyé – Bújj, bújj, zöld ág

A második kötet 2009-ben jelent meg. Abban az időben önkéntesként tevékenykedtem a Kurt Lewin Alapítványnál, így ajánlót írtam az akkor még működő romapage.hu honlap számára. Ez az oldal ma már nem elérhető, az akkori ajánló szövegét megőriztem, s mivel sok információt tartalmaz, ezért álljon itt:

„Újabb kiadvány gazdagítja a negyedszázados beás írásbeliséget: *Krák, krák vergyé* címmel kétnyelvű mondókáskönyv jelent meg a napokban. A cigány nyelvi közösségekben az előrehaladott nyelvcseré miatt a gyerekek már magyar mondókákon, gyermekverseken nőttek fel. A kötetben, melyhez CD melléklet is készült, 14 gyermekvers beásra fordított változata található.

A verseket egy egyetemi (PTE) fordítókurzus három hallgatója – Gábor János, Komáromi Mária, Majsai Virág Eszter – és Pálmáiné dr. Orsós Anna, a

kurzus tanára válogatta össze. Az illusztrációkat Majsai Virág Eszter készítette.

Az ötszáz példányban kiadott mondókáskönyv a második beás nyelvű verseskötet hazánkban. Az első (Lá sză szfătăszkă dăp-ăsztă sî pěstyi) javarészt kortárs költők műveit foglalja magába beás nyelvre lefordítva, a *Krăk, krăk vergyê* (magyar változata: *Bújj, bújj zöld ág*) pedig a következő mondókákat tartalmazza beás és magyar nyelven:

Ég a gyertya, ég! – Árgyê lumină; Aki nem lép egyszerre – Sjiny nisj unu n-o kălkă; Megfogtam egy szűnyogot – Âm âpukăt on cîncăr; Én elmentem a vásárba – Sî âm mérsz jo în târg márê; Gyertek haza, ludaim! – Háj ákăsză gîszkă me!; Süss fel nap! – Dă nyê kăld; Bújj, bújj zöld ág – Krăk, krăk vergyê; Nyuszi ül a fűben – Jêpurê în jărbă; Hátamon a zsákom – Pă szpătýê mi-j szăku; Mókuska, mókuska – Mokus mik, mokus mik; Hová mégy te kis nyulacska? – Hun tyê dusj tu jipurăsê?; Cirmos cica, haj – Mîcă mikă, fă; Egyszer volt, hol nem volt – Ink-ăjră, dă hungyă ăjră; Hol jártál, báránykám? – Hungyă ăj foszt, mélu mnyo?

A munkafolyamatról Pálmainé dr. Orsós Anna mesélt:

„Az egyetemen meghirdettünk egy fordítókurzust. A csoport megismerkedett a fordítás alapjaival, hogy hogyan működik a műfordítás, mennyire lehet eltérni a szövegtől, hogy a mű hangulatát még visszaadjuk. Először a *János vitézen* »gyakoroltunk«, amit 2001-ben fordítottam beásra Orsós Jánossal és Orsós Sándorral. Aztán már kreatívabb feladatokban gondolkodtam, így kipróbáltuk a tanultakat két versen. A *Sjiny nisj unu n-o kălkă* (*Aki nem lép egyszerre*) és a *Pă szpătýê mi-j szăku* (*Hátamon a zsákom*) című versek igazolják, hogy a fordítás »tudományát« nemcsak elméletben, de gyakorlatban is elsajátították a hallgatók. Ezután azt a házi feladatot kapták a gyerekek, hogy gyűjtsenek össze olyan verseket, amiket még le lehetne fordítani. Kikötés volt, hogy ne legyen szerző, hiszen a felmerülő jogdíjak megnehezítették volna a készülő kötet kiadását. A további 12 verset már én fordítottam egy vonatút (Pécs–Budapest) alatt. Tervezzük a közös munka folytatását a hallgatókkal, tervben egy újabb kötet is, hiszen még a *Cifra palota* sincs meg beás nyelven!”

„Reméljük, a mindenki által ismert versek, mondókák beásra fordított változata jó emlékeket ébreszt minden olvasóban, és vidám időtöltést jelent

majd a nyelvvel foglalkozók, nyelvtanulók számára. A kötet nem hiányozhat a beás gyerekekkel foglalkozó óvónők, tanítók polcáról sem” (Láng, 2009).

A könyvben egymás mellett olvasható a magyar és a beás nyelvű változat is. CD-melléklet is készült a kiadványhoz, ennek érdekessége, hogy a hanganyag néhány éve frissítve lett a Bogyiszlói zenekar közreműködésével a Sonarum Stúdióban. A nyomdai munkák a kaposvári Centrál Press Nyomdában zajlottak. A kiadásért a Pécsi Tudományegyetem BTK Nevelésszociológiai Intézet Romológia és Nevelésszociológia Tanszék (Forray R. Katalin) és a Profunda Könyvek (Gombos Péter) felelt.

În ziua krisjunului – Karácsony napján

2010 a következő állomás, az ekkor megjelent immáron tematikus kiadvány fűlszövegében a következők olvashatók: „Alig egy éve jelent meg a Krák, krák vergyé – Bújj, bújj, zöld ág című magyar-beás nyelvű mondókáskönyv, máris bemutathatjuk legújabb kiadványunkat. E kötetünk témája a tél és a hozzá kapcsolódó élmények, ünnepek. A téli időszak időjárása, a Télapó érkezése, a karácsonyi készülődés, az ünnepvárás kedvelt téma minden korosztály számára. Mivel a beás népköltészetben az ilyen témájú dalok, versek már nem terjednek nemzedékről nemzedékre, a beás családok többségéhez a gyerekversek, mondókák többnyire az óvodákból, iskolákból jutnak haza – leginkább már csak magyar nyelven. Most megjelent fordításainkkal arra is lehetőséget teremtünk, hogy ez a folyamat megfordulhasson, és egyre szélesebb legyen a beás nyelven is a megtanulható versek választéka. A kötet újdonsága, hogy a kiválasztott népköltéseket négyféle fordításban közöljük, abban a sorrendben, amelyben a szerzőket tüntettük fel. Alkotótársaim ez esetben egyetemi levelező képzésben részt vevő felnőtt hallgatók, akik ezt a feladatot kihívásnak tekintve nemcsak sorokat, versszakokat, de – beás nyelvtudásukat is megmértve – teljes fordításokat készítettek. Így e kötetben a mester és három tanítványa fordítása található egymás mellett –, döntse el az olvasó, melyik az a változat, amely ízlésének a leginkább megfelel. A

kötethez szintén készült CD, amely a négy fordításból egyet tartalmaz, megkönnyítendő minden olvasó verstanulását is.” (Orsós, 2010)

A kötetben tehát már egyetemi hallgatók önálló fordításai is megtalálhatók. A fordítók Pálmáiné Orsós Anna mellett Kővári Zoltánné, Vass Tünde és jómagam voltunk. A verseket figuratív és nonfiguratív illusztrációk színesítik, amelyeket, ahogy az előző kötet esetén is, Majsai Virág Eszter egyetemi hallgató készített. A könyvben 18 vers található magyar és beás nyelven, minden versnek négy beás nyelvű változata született, így összesen 72 verset olvashatunk. A hangfelvétel a PTE stúdiójában készült, a CD versenként egy beás változatot tartalmaz a fordítók tolmácsolásában. A nyomdai munkák a kaposvári Centrál Press Nyomdában zajlottak. A kiadásért a Pécsi Tudományegyetem BTK Nevelésszociológiai Intézet Romológia és Nevelésszociológia Tanszék (Forray R. Katalin) és a Profunda Könyvek (Gombos Péter) felelt.

[Hopp, Julá me! – Hopp, Juliska!](#)

2012-ben jelent meg a következő kiadvány, mely húsz gyermekverset tartalmaz. A nyomdai munkák a kaposvári Centrál Press Nyomdában zajlottak. A kiadásért a Pécsi Tudományegyetem BTK Nevelésszociológiai Intézet Romológia és Nevelésszociológia Tanszék felelt. Orsós Anna mellett és mellettem a fordításban közreműködött (három vers esetében) Bogdán Julianna, Horváth Ivetta és Sümegi Nóra egyetemi hallgató. Az illusztrátor ebben az esetben is Majsai Virág Eszter volt.

A fülszövegből további információkat szerezhetünk: „A verbális kompetencia fejlesztésének bevált eszköze a népi mondóka és az igényes, egyszerű gyermekvers, gyermekdal. A magyar népköltészet bővelkedik mondókákban, gyermekversekben, míg a beás népköltészet repertoárja szűkösnek mondható. Legújabb kiadványunkkal kapcsolódni kívánunk a már bestsellernek számító Krák, krák vergyé (Bújj, bújj, zöld ág) című kötetünkhöz. Ezúttal húgy versike beás nyelvű fordításával lepjük meg az olvasót. A fordításba egy egyetemi fordítókurzus hallgatói is bekapcsolódtak. A mellékelt CD-vel segíteni

kívánjuk a verstanulást, ill. színesíteni a nyelvtanulást. Dr. Orsós Annát és Békési Andreát Kalányos Jácint Jaki (tambura), Kosztics Krisztián (kanna) és Orsós Zsolt (gitár) kíséri. A mondókák szórakoztatva, játék közben oktatják, nevelik a gyermekeket. Hasonlóan kellemes perceket kívánunk minden érdeklődőnek, óvodapedagógusnak és a beás nyelvet oktató tanároknak is.” (Orsós, 2012)

Ebben a kötetben is együtt látható a beás, illetve a magyar nyelvű vers is. A hangfelvétel a PTE stúdiójában készült. Ebben az időben már a Gandhi Gimnáziumban dolgoztam, így sikerült bevonnom diákjainkat is a zenei munkálatokba. A hagyományőrző együttes tagjai is kaptak az elkészült kötetekből. Emlékezetes számomra, mikor az egyik gimnazista fiú megjegyezte, hogy még soha nem kapott könyvet ajándékba.

2021-ben jelent meg a két legújabb beás verseket, dalokat, mondókákat tartalmazó kiadvány, melyek kiadásáért immáron a Pécsi Tudományegyetem BTK Nevelésszociológiai Intézet Romológia és Nevelésszociológia Tanszék Romológia Kutatóközpont Beás nyelvi műhelye felelt. A beás nyelvi műhely tagjai rendszeresen találkoztak (a pandémia idején az online térben), megosztották tapasztalataikat. Ez jó lehetőség volt a tapasztalatcserére, s mivel a tagok az óvodától az egyetemig szinte minden területen tevékenykedtek, széles körben rendelkeztek ismeretekkel a beás nyelv helyzetéről, a nevelés, oktatás során felmerülő nehézségekről, akadályokról, de a sikerekről is. Ennek az együttműködésnek az eredménye a két új kötet.

A nyomdai munkák mindkét esetben ezúttal is a kaposvári Centrál Press Nyomdában zajlottak. A hagyományokhoz híven itt is egymás mellett található a magyar és a beás nyelvű szövegek, CD-melléklet azonban csak a gyerekeknek szánt kötethez (Elment a lúd) készült a Gandhi Gimnázium stúdiójában. A verseket a nyelvi műhely tagjai fordították: Orsós Anna, Baloghné Gyurgyovics Renáta, Borbándiné Szócs Zsuzsanna, Kósa Attila, Láng Eszter, Orsós Edit, Rákócziné Gyuradinovics Ildikó és Rosenberg Mátyás. Az illusztrátor Orsós Vanessza Erzsébet, a Gandhi Gimnázium tanulója volt, akinek a pandémia alatt felüdülést jelentett a rajzok elkészítése. Ebből a munkájából készítette később érettségi projektjét is roma/cigány nemzetiségi népismeretből.

Elment a lúd... – O mérsz gîszká...

Ebben a kiadványban nyolc fordító 44 verse található. A kötet fülszövege további információkkal szolgál: „A PTE BTK Neveléstudományi Intézetének Romológia és Nevelésszociológia Tanszéke mellett működő Romológiai Kutatóközpont Beás nyelvi műhelye a beás nyelvvel foglalkozók – főként pedagógusok és kutatók számára ad rendszeres találkozási és tanácskozási lehetőséget a magyarországi beás nyelv megőrzésének, fejlesztésének, időszerű kérdéseinek megvitatására, továbbgondolására. A Beás nyelvi műhely – a tanszék által elkezdett munkát folytatva – ebben a kötetben adja ki azokat a – főként gyerekeknek szánt mondókákat, verseket, kiszámolókat, amelyek remélhetőleg sokaknak adnak kedvet a beás nyelv megismeréséhez, megtanulásához vagy gyakorlásához. A kötetben két eredetileg beás nyelven írt vers is található, ahol a magyar nyelv jelenti a fordítást. Előfordul ugyanaz a vers több fordításban is, az olvasóra bizzuk, melyik számára a szimpatikusabb. A rajzokat a Gandhi Gimnázium egyik tanulója, Orsós Vanessza Erzsébet készítette egy Autodesk SketchBook programmal. Szeretettel ajánljuk »libás« kötetünket minden korosztály számára az óvodától egyetemig.” (Orsós, 2021)

Noj nyisz lumecára – Mi vagyunk a világ

Ez a kötet nem kifejezetten kisgyerekeknek készült, de mindenképpen illeszkedik a korábbiakhoz. A nyelvi műhely négy tagjának (Orsós Anna, Borbándiné Szócs Zsuzsanna, Rosenberg Mátyás és jómagam) fordításait tartalmazza. Tizenhét verset találunk a könyvben, a válogatás nevezhető eklektikusnak is. A fülszöveg részletezi mindezt: „A verseskötet a Beás nyelvi műhelytagok jelenlegi és korábbi verseit, versfordításait tartalmazza. Mivel ezek vagy kedvtelésből, vagy »rendelésre« születtek, elég sokszínű és eklektikus gyűjteményt alkotnak. Sokáig őriztük az asztalfiókban őket, de

mivel lehetőségünk adódott rá, szívesen mutatjuk meg az eddiginél nagyobb nyilvánosságnak is. Van a kötetben néhány népdalfordítás, valamint több beásul íródott emlékvers is, amelyek Véménden és Kétújfaluban – a valamikori cigánytelepek beás lakosságának tiszteletére állított emléktáblákon – olvashatók »eredetiben«. Fontosnak tartottuk megmutatni a címadó dal fordítását is, amely a Wlisslocki Henrik Szakkollégium egyetemi hallgatói számára készült, amelynek tanulási folyamatát – a Bogyiszlói Zenekar zenészei által hangszerelt változatban – egy klipben is megörökítettük. A kötetnek része az a versfordítás is, amely a beás nép már nem élő szülöttje, ám máig egyik legtiszteltetreméltóbb alakja, Orsós Jakab néptanító kérésére készült el.” (Orsós, 2021)

A fordítás gyakorlata

A Krák, krák vergyé egy gyerekbarát kötet népszerű magyar gyerekversek beás nyelvű változataival. Ezt a hagyományt folytatva, de már tematikus módon megjelent a karácsony és a tél tématerületekhez kapcsolódó, az oktatás minden területén jól használható kiadvány (Karácsony napján), melynek fordítói között én is tevékenykedtem. Mivel ez volt az első fordítással kapcsolatos élményem, erről bővebben írnék.

A kötet sok szempontból nagy jelentőségű. Ez az első olyan beás nyelvű kiadvány hazánkban, mely az egyetemi romológus hallgatók és a tantárgyi felelős tanár közös együttműködéséből született fordítás. A kurzus vezetője: Pálmainé Orsós Anna, a kötet verseinek összegyűjtésében és fordításában részt vevő hallgatók pedig: Kővári Gyöngyi, Vass Tünde és jómagam.

Orsós Annát idézve: „Ez a kiadvány nem pusztán fordítási gyakorlat eredményeként létrejövő termék, de olyan – a fordítás során használatos átváltási műveletek és a szükséges kompetenciák bemutatására is tökéletesen alkalmas munka, mely a gyerekirodalom és a különböző kultúrák megismerésére, valamint nyelvtanulásra egyaránt szolgálhat.

Hogy miért nem próbálkoztunk eddig magyar versek beás nyelvre fordításával? Az ok egyszerűen indokolható: a beás nyelv írásbelisége az elmúlt 10-15 év eredménye, mely többnyire dalok, mesék gyűjtéséből és néhány nyelvészeti munkából áll. A beások körében az előrehaladott nyelvcsere miatt beás gyerekversek már nem gyűjthetők, a beások is a magyar gyerekverseket ismerik, ezeken nevelkedtek. Azt gondoljuk, sajátos jelentést kaphat kötetünk, melyben a nyelvi közösség tagjai által ismert magyar gyerekversek beás nyelven is megtalálhatóak. A kötethez CD-t is tervezünk, szintén hallgatók közreműködésével, azért, hogy a versek és köszöntők megtanításához, megtanulásához ne csak az anyanyelvű, de a nyelvet tanulókat is segítsük.

Eddigi tapasztalataink alapján e könyv nagy segítséget jelenthet a nyelvtanításban, a fent nevezett kurzus egyik példaértékű oktatási segédanyaga lehet, melyet a szak hallgatói mellett a nyelvoktatással foglalkozó tanárok, óvodapedagógusok, nyelviskolák is eredményesen használhatnak.” (Orsós, 2010)

A beás cigány nyelv tanulásához, elsősorban az óvodai és iskolai nevelés-oktatás hatékonyságának elősegítéséhez készülő tematikus oktatási segédanyaghoz a verseket közösen válogattuk. A kiválasztottakat egymástól függetlenül mind a négyen lefordítottuk, a kötetben négy-négy beás nyelvű változat szerepel.

Számomra nagy élmény és kihívás volt ez a munka. Akadt olyan vers (*Dă járná*), amire rá sem néztem hetekig, azt gondoltam, képtelenség lefordítani. A legnagyobb fejtörést érdekes módon egy négysoros versike (*În zuászt dă szārbātarē, Ám o kivinyālă: În kāsĵilye vastré, Tot szā fĵĵé fālă!*) okozott, mivel minden esetben ragaszkodtam a szótagszámokhoz, rímpárokhoz, sokszor még a magas-mély magánhangzókat is figyeltem. A szótagszámok és rímképletek után mindig összegyűjtöttem az adott vershez kapcsolódó szavakat, majd ezeket próbáltam kombinálni. Hasonlíthatom a fordítást az egyenletmegoldás folyamatához, melyet a mérlegelv vezérel. Érdekes egymás mellett látni a különböző fordításokat, értelmezéseket. Néhány kifejezés, szókapcsolat egyformán fel-felbukkan mindenkinél, de alapvetően teljesen különböző megoldások születtek.

A beás nyelv az indoeurópai nyelvcsalád tagja. Néhány jellegzetesség, amire fordítás közben figyelni kell: a nyelv elöljárószavakat használ; a főneveknek neme van (három grammatikai nem van: hímnem, nőnem, semlegesnem), ezekhez kapcsolva a mellékneveket is egyeztetni kell, így a mellékneveknek a grammatikai nem szempontjából is különböző alakjai vannak; a főnévnek és a melléknévnek meghatározott szórendje van; a főneveket a számnévvel is egyeztetni kell; a határozott névelő a szó végén jelenik meg; szandhi jelenségek (magánhangzó kiesések, ill. egybeolvadás); szupinum: a neolatin nyelvek közül csak a román nyelvben maradt meg, megtalálható a beás nyelvjárásban is (Orsós, 2009).

Számos esetben kaptunk olyan visszajelzést anyanyelvi beszélőktől, hogy nem jól fordítottuk le a sorokat, nem azt jelenti, amit írtunk, megkérdőjelezték munkánkat. Ilyenkor felhívjuk a figyelmet, hogy a szó szerinti fordítás nem működne, hiszen versek, dalok esetében mindig figyelemmel kell lenni a szótagszámra és a rímekre is.

A kötetek mint segédanyagok

A mondókák szórakoztatva, játék közben oktatják, nevelik a gyermekeket. A verbális kompetencia fejlesztésének bevált módszere a népi mondóka és az igényes, egyszerű gyermekvers, gyermekdal. Magyar népköltészet bővelkedik mondókákban, gyermekversekben, míg a beás népköltészet repertoárja szűkösnek mondható. A cigány nyelvi közösségekben az előrehaladott nyelvcseré miatt a gyerekek már magyar mondókákon, gyermekverseken nőttek fel. Ezért van szükség gyerekdalok, versek, mondókák beás nyelvre fordítására. A CD mellékletek a dallam, a kiejtés miatt fontos elemei a köteteknek, segítik a verstanulást, színesítik a nyelvtanulást. Óvodától az egyetemig használhatóak a köteteket.

Egyetemi fordítókurzusok segédanyagai lehetnek, hozzájárulhatnak a fordítás tudományának generációról generációra való átadásához. Ez azért fontos, mert a továbbiakban is szükséges lesz majd a beás nyelvű kiadványok kínálatának bővítése, s nem csak mondókáskötetek, hanem egyéb oktatási segédanyagok, érettségi és nyelvvizsga feladatlapok formájában is.

Óvónők beszámolóí alapján elmondható, hogy korábban nem volt mihez nyúlniuk, nem léteztek segédanyagok a legkisebbek számára, ha a beás nyelvet, kultúrát szerették volna becsempészni az óvodai foglalkozásra. A legtöbb témakörhöz ma már találnak egy-egy versikét, ezáltal hatékonyabb az adott téma feldolgozása, melyhez az illusztrációk és a hanganyagok is hozzájárultak. Tapasztalat, hogy már óvodás korban is kellemetlennek (cikinek) érzik a gyerekek, ha a beás nyelvvel találkoznak. Nemes Mónika egy komlói óvodában dolgozik, elmondása alapján ilyenkor zavartan nevetgélnek, nem értik a nyelvet, annyit jegyeznek meg, hogy a nagypapa, nagymama beszél így, a szüleik már nem. Mivel a zenét szeretik a gyerekek, illetve a magyar nyelvű mondókákat ismerik is, így egyszerűbb betervezni a beás nyelvű mondókákat, dalokat is foglalkozásokra. A szülők furcsán néznek rá, zavartan mosolyognak, de nem tiltják ezeket a játékokat. Nagyon fontos az óvodapedagógus szerepe a mintakövetés szempontjából ebben az esetben.

Általános és középiskolában is használhatóak a kötetek. Kiváló memoriterek, a szófordulatok, nyelvtani szabályok, struktúrák megtanulásához nagyszerű

segítséget biztosítanak. Szerveztünk már olyan foglalkozásokat – akár pályaorientációs célzattal is –, melyeket gimnazisták tartottak óvodás gyerekeknek. Ilyenre volt példa Komlón és Dencsházán is. A versek, dalok jó emlékeket ébresztenek minden olvasóban, vidám időtöltést jelentenek a nyelvvel foglalkozók, nyelvtanulók számára. Nem hiányozhatnak a beás gyerekekkel foglalkozó óvónők, tanítók, pszichopedagógusok polcáról sem.

A megjelent kiadványok több lehetőséget kínálnak a versmondó versenyekre való felkészüléshez is. A Kaposvári Egyetemen 2006 óta szervez Gombos Péter Beás nyelvű vers- és mesemondóversenyt az általános iskolás korosztály számára. Állandó zsűrielnök ezeken az eseményeken Orsós Anna. Az indulók arany, ezüst és bronz fokozatú oklevelet és könyvjutalmat kapnak, senki sem távozik üres kézzel. Jómagam is többször részt vettem ezen az eseményen, kezdetben felkészítőtanárként, majd a zsűrizésben. A 2008-ban megrendezett versenyről készítettem egy beszámolót *Verselők* címmel a korábban már említett romapage.hu honlap számára. Számos információt tudhatunk meg az egykori tudósításból, ezért közlöm egészben:

„Sjinyigogyi mā kunastyé pā minyé jo tot misz sztrājin. Katā-m trupinyilye melyé számalestyé-m krákurilye-m sī vij fi frátyi mnyo.” Vajon hányan ismerték fel Kassák Lajos sorait? „Mindenki ismerőse vagyok és mégis mindenkinek idegen. Keresd meg gyökereimet, számláld meg ágaimat és a testvérem leszel.” Ez az idézet volt a mottója az idei kaposvári beás nyelvű vers- és mesemondóversenynek.

A Kaposvári Egyetem Magyar Nyelvészeti és Irodalmi Tanszéke, valamint az Optimizmus KHE beás nyelvű vers- és mesemondóversenyt hirdetett általános iskolás tanulók részére. Immár második alkalommal rendezték meg az eseményt 2008. november 12-én a Kaposvári Egyetem Pedagógiai Főiskolai Karán. A kiírók célja volt, hogy szereplési lehetőséget biztosítsanak a nyelvet beszélő vagy tanuló diákok számára. Nem volt követelmény a nyelv magas szintű ismerete. Fontosabb, hogy a felkészülés és előadás során szerzett tapasztalatok segítsék a nyelvvel való ismerkedést, a nyelvtanulást. Kiemelték: meg kell becsülni a gyerekek – különösen a nagyobbak – bátorságát, hogy egyáltalán részt vesznek egy ilyen eseményen.

Mindenki örömeire megtelt a Főiskolai Kar 165-ös terme. A tavalyi 24 induló után idén 53 diák jelentkezett. 9 olyan iskolából is jöttek, ahonnan tavaly nem. Néhány iskolában már több éve oktatják a beás nyelvet, pl. Darányból 11 gyermek jött, de olyan helyekről is érkeztek, ahol nincs nyelvoktatás, ilyen Lakócsa vagy Homokszentgyörgy. Az 1–8. osztályosok mellett egy 10. évfolyamos fiú is nevezett a versenyre, amin nemcsak beás anyanyelvűek vettek részt.

Legtöbben rövidebb verssel készültek, csak néhányan vállalkoztak hosszabb szövegek, mesék (részletek) előadására. A felkészüléshez szükséges irodalom ma még meglehetősen szűkösnek mondható. Meséket *Pálmáiné dr. Orsós Anna* beás cigány iskolai népmesegyűjteményéből (Fátá ku păru dă ar – Az aranyhajú lány), verseket pedig a Magyarországon első és eddig egyetlen beás nyelvű verseskötetből választottak a gyerekek. Ezt a kötetet *Gombos Péter*, a verseny szervezője, a Magyar Nyelvészeti és Irodalmi Tanszék oktatója szerkesztette, illetve részben fordította. A »Hadd beszéljenek ezután a halak is« (Lá sză szfătăszkă dăp-ăsztă sî pestyi) című könyv javarészt kortárs költők műveit foglalja magába beás nyelvre lefordítva. A tanszék gyermekirodalommal foglalkozó tanára elmondta, hogy készül egy újabb kötet. Reméljük, hasonló színvonalú, tartalmas és igényes lesz az új kiadvány is, mely hozzájárul a mindössze negyedszázados beás írásbeliség bővítéséhez.

A rendezvény során a felkészítők, tanárok konzultálhattak egymással, valamint a szakmai zsűri tagjaival a tapasztalatokról. A szervezők szerint elképzelhető, hogy a választott vers vagy mese megtanulása inspirálja majd a tanulókat a nyelv későbbi, alaposabb megismerésére. Most még a nyomtatott szöveg fölé kell írni a kiejtés módját (pl. ty=cs, ă=ö, î=ü), de ezekre a mankókra a nyelvtanulás előrehaladtával remélhetően nem lesz már szükség.

A szervezők különös gondot fordítottak arra, hogy a gyerekek ajándékokkal és sikerélményekkel térhessenek haza az egyetemről, ami már pusztán helyszíneként is ösztönzően hathatott a diákokra. Ráadásul minden gyermek kapott oklevelet (arany, ezüst és bronz minősítéssel), ajándékot (könyvjutalmat is mindenki kapott), illetve tízórait és ebédet is biztosítottak a jelenlévők számára. Míg a zsűri elvonult, mesefilmeket vetítettek.

Pálmainé dr. Orsós Anna, a zsűri elnöke a versenyzők teljesítményét értékelve elmondta, hogy a kisebbek szövegtudása biztosabb volt, valamint gyakorlati tanácsokat is adott a gyerekeknek, hogy játsszanak bátran a hangjukkal. Továbbá kiemelte a család, a szülők, a nagyszülők szerepét a felkészülésben, hiszen a gyerekek ebben az informális közegben használják legtöbbször a nyelvet. Reményei szerint jövőre még nagyobb teremben, még többen gyűlünk majd össze. A jól szervezett, jó hangulatú versenyt végül *Bródy Sándor* szavaival zárta: »A végtelenhez képest semmi sem tökéletes. Akinek nincs gyökere, elfújja a szél.«

Hogy miért fontosak az identitást, illetve a nyelv presztízsét erősítő hasonló kezdeményezések? A beás nyelv jelenleg az intenzív beás – magyar nyelvcsere folyamatának legkritikusabb szintjén áll. (A romani szintén.) Innen még sikeresen visszafordítható a nyelvcsere, de ehhez a családok nyelvátörökítésének támogatása szükséges. Ezen a versenyen egyelőre a részvétel volt a fontos. Még néhány körülménynek változnia kell ahhoz, hogy a helyezéseket firtassuk...” (Láng, 2008)

A nevezések száma az évek előrehaladtával sajnos nagymértékben megfogyatkozott. 2023-ban mindössze öt versenyző érkezett az immár 14. alkalommal megrendezett eseményre, melyen újra részt vehettem zsűritagként. A versenyt a Kaposvári Campus a Bay Zoltán Egyesülettel együttműködve, valamint a Somogy Vármegyei Roma Nemzetiségi Önkormányzat támogatta. A zsűri (Orsós Anna, Bogdán Imre és jómagam) arany- és bronzfokozatú okleveleket adott át a somogyvári és mezőcsokonyai diákoknak. Az alacsony részvétel okai között szerepelhet az előrehaladott nyelvcsere és annak hatásai, a beás nyelvvel foglalkozó pedagógusok alacsony száma, illetve az információáramlás hiánya is.

További feladatok

A beás írásbeliség még mindig nagyon fiatalnak mondható, a kerettantervi és érettségi követelményeknek megfelelő kiadványok, oktatási segédanyagok, foglalkoztató füzetek, mondókáskönyvek, verseskötetek köre további bővítést igényel. A hagyományos, papíralapú segédletek mellett nagy szükség lenne a meglévők digitalizálására, illetve új, online felületen elérhető anyagok létrehozására. Ezeket a felületeket elérhetővé kell tenni az óvodák, iskolák számára.

A felsőoktatásban, a pedagógusképzésben részt vevő hallgatókat meg kellene ismertetni a cigány/roma kultúra sajátosságaival, értékeivel. Friss, egyben személyes tapasztalatom, hogy még a roma szakkollégium hallgatói sem rendelkeznek megfelelő, alapos ismeretekkel ezen a területen.

Kulturális hátrányok, sokszínű hagyományok címmel rendeztek kétnapos konferenciasorozatot 2023 májusában a Szentandrassy István Egyetem Roma Szakkollégium és a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Gyermekkultúra Kutatócsoport szervezésében a MATE Kaposvári Campusán. Itt volt lehetőségem bemutatni a beás nyelvű köteteket. A sonline.hu a következőképpen számolt be az előadásról: „Hat beás nyelven írt verseskötetet mutatott be Láng Eszter, a pécsi Gandhi Gimnázium tanára, aki hiányolja a beás nyelvhez tartozó tananyagokat. – Az elmúlt évtizedek alatt alig születtek tankönyvek és ismeretanyagok a nyelvtanuláshoz. Inkább gyógypedagógiai módszerekhez hasonlít, ahogy a beás nyelvet tanítom. Hat mondókás és verseskönyvet hoztam, amelyekben magyarról beásra fordított mondókák és versek vannak. Nagy probléma, hogy a fiatalok cikinek érzik, ha beás nyelven kell megszólalniuk – mondta az előadó. Az a tapasztalat, hogy ez a generáció már idegen nyelvként tanulja, amit a nagyszülei beszélnek, és a szülei még értenek – mondta Láng Eszter.” (sonline.hu) A konferenciáról még egy podcast is tudósított, ennek címe: *A roma nyelvről* – miután végighallgatták az előadásokat, illetve az egyéni interjú során is tisztáztuk, hogy több nyelvi csoportba sorolhatók a magyarországi cigányok...

Széles körű szakmai együttműködésre lenne szükség, ennek egyik példája lehet a nemrégiben újjáéledt Beás nyelvi műhely, melynek jelenleg a Gandhi Gimnázium ad otthont. Tovább kell folytatni az ismeretterjesztést, mivel még mindig felületes és hibásan rögzült tudással rendelkeznek a többségi társadalom tagjai a cigányokról, romákról a médiában, a felsőoktatásban és a hétköznapi életben egyaránt.

Összegzés

Dolgozatomban a 2006 és 2021 között megjelent beás nyelvű mondókásköteteket mutattam be. Ez tizenöt év alatt mindössze hat kiadványt jelent. A hat kötet közül négyenél fordítóként közreműködtem, így a fordítás elmélete mellett gyakorlati tapasztalataimat is megosztottam. Emellett írtam a beás gyerekirodalom sajátosságairól, a mondókák jelentőségéről, fejlesztő hatásáról. Kitértem a könyvek létrejöttének körülményeire, munkafolyamataira és hasznosíthatóságára is, valamint érintettem a pszichopedagógiai vonatkozásokat is.

A beás nyelvű mondókáskötetek jelentősége többrétű. A beás nyelv erősen veszélyeztetett a nyelvcseré által, ezért egyrészt a kiadványok hozzájárulhatnak a nyelv megmentéséhez, megőrzéséhez. Bővítik a még mindig nagyon fiatal írásbeliség repertoárját. Támogatják, színesítik a nyelvtanulás folyamatát minden korosztály számára. Nevelési, oktatási segédanyagként funkcionálnak óvodától az egyetemig.

A legkisebbek számára a mondókák, kiszámolók, népdalok, népi játékok zenés, játékos foglalkozások kiegészítője. Általános iskolában, középiskolában memoriterként funkcionálhatnak, segítik a szókincs, a nyelvtani szabályokban jártasság, a kifejezőkészség, a kommunikáció fejlesztését. Tapasztalataim és a visszajelzések alapján a pedagógusok elsőnek azt említik, hogy jó, hogy léteznek ezek a kiadványok, van mihez nyúlniuk. Óvodai, iskolai eseményeken, rendezvényeken vagy versmondó versenyre való felkészülés során is felhasználhatók, így hozzájárulnak a beás nyelv presztízsének emeléséhez.

Egyetemen fordítókurzusok segédanyagai is e kötetek. A fordítás tudományának átadása rendkívül fontos lenne a beás nyelv esetében. A beás írásbeliség alig harminc éve alatt sajnos nem sok olyan segédanyag született ez idáig, melyek megfelelnek a kerettantervi és érettségi követelményeknek. Az érettségi és nyelvvizsga feladatlapok szövegeinek nagy része friss fordítású anyag. Ezen a területen is végtelen a feladatok sora.

A beás nyelvű mondókákkal korai életszakaszban való találkozás az általános fejlesztő hatásokon túl hozzájárulhat az identitástudat

kialakításához, erősítéséhez. A mintakövetés szempontjából még nagyobb jelentőséggel bír, ha beás származású maga a pedagógus. A pedagógusképzés keretein belül is meg kellene ismertetni a hallgatókat ezekkel a kötetekkel, kiváltképp a roma szakkollégiumok tagjaival, hogy maguk is láthassák, van mibe kapaszkodni, van mire alapozni. A gyógypedagógus-képzésben, különösen pszichopedagógia szakirányon pedig felettébb hasznos, ha a pedagógus tiszttában van a cigány kultúra sajátosságaival, értékeivel.

Irodalomjegyzék

- Bárdos Jenő (2004): Nyelvpedagógiai tanulmányok, Iskolakultúra, Pécs http://misc.bibl.u-szeged.hu/45490/1/iskolakultura_konyvek_024.pdf (2023.11.03.)
- Bartha Csilla (2015): Nyelvi hátrány, avagy a cigány gyermekek oktatásának elmulasztott lehetőségei In: Antalné Szabó Ágnes, Laczkó Krisztina, Raátz Judit (szerk.) Szakpedagógiai körkép I. Anyanyelv- és irodalompedagógiai tanulmányok. 209 p. Bp: Eötvös Loránd Tudományegyetem, pp. 28–45. (Bölcsészet- és Művészetpedagógiai Kiadványok; 2.)
- Bernstein, Basil. (1972): Class, Codes and Control. Routledge Kegan Paul, London. Dr. Balogh Zoltán, Fábiánné Andrányi Katalin. Romológiai ismeretek. Fábiánné Andrányi Katalin (szerk.) <https://btk.ppke.hu/uploads/articles/288257/file/romologia.pdf>
- B. Kis Attila (é.n.): Gyermekirodalom az óvodában
http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/GYERMEKIRODALOM_AZ_VODBAN/ritmus_mondkaversek_tnecversek.html (2023.11.02.)
- Erdős Kamill (1958): A magyarországi cigányok. Néprajzi közlemények. 1-2.
- Fehérvári Anikó (2015): A hátrányos helyzetű tanulók oktatásának változása, 2006–2014. In: Kudarcok és megoldások. Iskolai hátrányok, lemorzsolódás, problémakezelés. Fehérvári Anikó –Tomasz Gábor (Szerk.). Oktatókutató és Fejlesztő Intézet
<https://mek.oszk.hu/15600/15610/15610.pdf>
- Gal, Susan: Mi a nyelvcsere és hogyan történik? Regio – Kisebbségtudományi Szemle 1991.2. évf. 1.sz.
http://www3.umiz.at/de/datenbanken/ddb/publikationen/Mi_a_nyelvecsere_es_hogyan_torteni_k.pdf (2023. 11. 03.)
- Gombos Péter (szerk.) (2006): Hadd beszéljenek ezután a halak is – Lá szá szfátáskzá dáp-ásztá sí péstyí. Jutza: Profunda Könyvek
- Hablicsek László (1999): Népeségfejlődés Európában és Magyarországon. In: Nánási Irén (szerk.): Humánökológia. Budapest, Medicina.333–356. Híves-Varga Aranka (2017): Bikulturális szocializáció. In: Inkluzív társadalom és nevelés. http://polc.ttk.pte.hu/tamop-4.1.2.b.2-13/1-2013-0014/94/4_tma_bikulturilis_szocializci.html
- Kardos László (é.n.): A műfordítás kérdései
http://adattar.vmmi.org/cikkek/8600/hid_1965_02_18_kardos.pdf (2023.11.03.)
- Kemény István (1976): A magyarországi cigányok helyzete. Beszámoló a magyarországi cigányok helyzetével foglalkozó 1971-ben végzett kutatásról. MTA Szociológiai Intézet Budapest.
- Kemény István és Janky Béla (2003): A cigány nemzetiségi adatokról. Kisebbségkutatás- 12.évf. 2003.2.szám
- Klaudy Kinga (2007): Nyelv és fordítás
https://dtk.tankonyvtar.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/8860/Nyelv_es_forditas.pdf?sequence=1 (2023.11.07.)
- Központi Statisztikai Hivatal (2022) Népszámlálás 2022.
<https://nepszamlalas2022.ksh.hu/> Központi Statisztikai Hivatal (2023.11.10.)
- Ladányi János – Szelényi Iván (1998): „Az etnikai besorolás objektivitásáról”. In: Horváth ÁgotaLandau Edit-Szalai Júlia 2000 Cigánynak születni. Tanulmányok, dokumentumok. Budapest: Aktív Társadalom Alapítvány-Új Mandátum Kiadó, 203-209. old. [Eredetileg folyóiratban: Kritika [27. évf.] 1998. március, 33 35. old.]
- Láng Eszter (2008): Verselő (kézirat)
- Láng Eszter (2009): Krák, krák vergyé – Könyvajánló (kézirat)
- Lázár Katalin: Mit játszottok, mátkák A népi játékok rendszere és tanítása Játékközlés

http://real.mtak.hu/73275/1/Nepi_jatekok_felhasznalasi_lehetosegei_az_oktatasban_u.pdf
(2023.11.03.)

Mártonfi György (2016): Roma tanulók és iskolai eredményesség. In: Hátrányos helyzet és iskolai eredményesség Szemerszki Marianna (szerk.). 161-178. pp. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet

Medgyes Péter (1997): A nyelvtanár - A nyelvtanítás módszertana. Bp.: Corvina

Orsós Anna (2002): Beás–magyar igezótár. Pécs: Gandhi Közalapítványi Gimnázium és Kollégium

Orsós Anna (2002): Beás nyelvkönyv. Pă lyimbă băjásilor. Kaposvár: Dávid Oktatói és Kiadói Bt.,

Orsós Anna (2003): Beás–magyar kéziszótár : Vorbé dă ungur. Kaposvár: Dávid Oktatói és Kiadói Bt.

Orsós Anna (szerk.) (2015): A romológia alapjai. Pécs: PTE–WHSZ

Orsós Anna (Kálmán Lászlóval) (2009): Beás nyelvtan. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet. Tinta Könyvkiadó

Orsós Anna (2012): Metszéspontok. A beás nyelv megőrzésének lehetőségeiről. (szerk): Forray R Katalin; Meleg Csilla; Kéri Katalin; Barakonyi Károly; Bárdossy Ildikó; Héjj Andreas. Bp.: Virágmandula Kft.2012

Orsós Anna – Láng Eszter (2012): Hopp, Julá me! Hopp Juliska! Gyermekversek beásul CD melléklettel. Pécs: PTE BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék

Orsós Anna (2015a): „Amíg az ügy el nem fogy...” Válogatott szociolingvisztikai írások. Pécs: PTE BTK Neveléstudományi Intézet Romológia és Nevelésszociológia Tanszék Wli–locki Henrik Szakkollégium

Orsós Anna (2015b): Cigány/roma nemzetiségi oktatás – Kutatási beszámoló. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományi Intézet Romológia és Nevelésszociológia Tanszék Wlislocki Henrik Szakkollégium

Orsós Anna – Baloghné Gyurgyovics Renáta – Borbándiné Szőcs Zsuzsanna – Kósa Attila – Láng Eszter – Orsós Edit – Rákócziné Gyuradinovics Ildikó – Rosenberg Mátyás (2021): Elment a lúd O mérsz gíszká : Gyermekversek, mondókák beás és magyar nyelven. Pécs: PTE BTK

Orsós Anna – Borbándiné Szőcs Zsuzsanna – Láng Eszter – Rosenberg Mátyás (2021): Mi vagyunk a világ Noj nyisz lumecará : Versek és fordítások beás és magyar nyelven. Pécs: PTE BTK

Orsós Anna (2023): Ismeretek a cigány, roma népességről – a transzlétör szemével. In: Takács István (szerk): Pszichopedagógia. Bp.: Flaccus Kiadó

Pálmáiné Orsós Anna (2008): Nyelvi helyzet, nyelvtanítás, nyelvtanárképzés. Vizsgálatok és gondolatok a beás nyelv megőrzésének lehetőségeiről. <http://docplayer.hu/106814126-Phdertekezes-palmaine-orsos-anna.html> (2023.11.03.)

Pálmáiné Orsós Anna (2009): Egyenlő nyelvek – egyenlő esélyek? In: (szerk.): Kozma Tamás és Perjés István. Új utak a neveléstudományokban. Bp.: MTA Pedagógiai Bizottsága. 149–158.

Pálmáiné dr. Orsós Anna (szerk.) (2009): Krák, krák vergyé – Bújj, bújj zöld ág : Beás mondókáskönyv + CD. Juta: Profunda

Pálmáiné dr. Orsós Anna szerk. (2010): În zuă krisjunuluj – Karácsony napján. Beás–magyar nyelvű mondókáskönyv. Juta: Profunda Könyvek

Réger Zita (1990): Utak a nyelvhez : Nyelvi szocializáció – nyelvi hátrány. Bp: Akadémiai Kiadó.

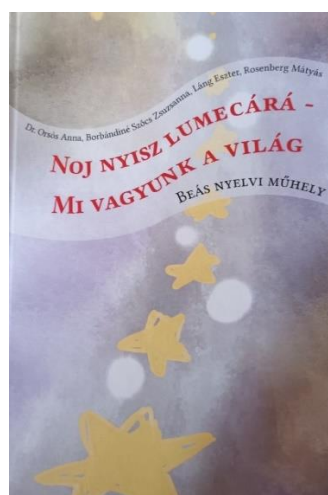
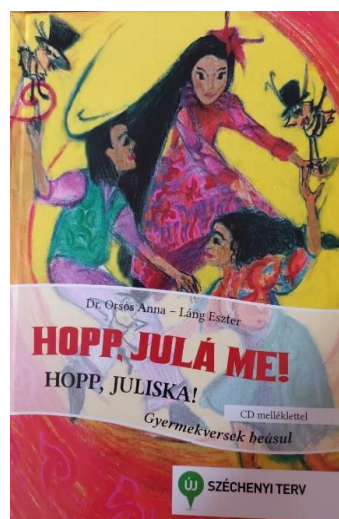
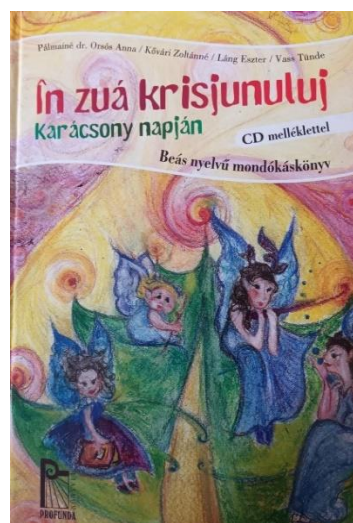
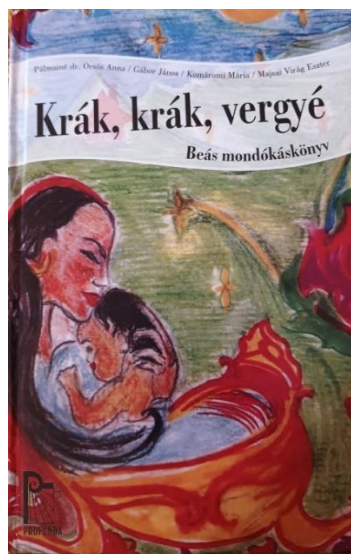
Réger Zita (1996): Cigány gyerekek nyelvi problémái és iskolai esélyei. In: Iskolakultúra. 1996/24.

Skutnabb-Kangas, Tove: Nyelvi sokféleség, emberi jogok és a „szabad” piac. In: Fundamentum/1998. 1–2. szám

http://epa.niif.hu/02300/02334/00052/pdf/EPA02334_Fundamentum_1998_01-02_007-025.pdf
(2023.11.03.)

- Sz.n. (2013): A mondókázás fejlesztő hatása <http://www.kepessegfejleszt.es.hu/a-mondokazas-fejlesztzo-hatasa/> (2023.11.02.)
- Szuhay Péter (2002): Akiket cigányoknak neveznek: akik magukat romának, muzsikusként vagy beásnak mondják. In: A cigányság társadalomismerete. Iskolakultúra-könyvek 13. Sorozatszerkesztő: Géczi János Szerkesztő: Reisz Terézia Andor Mihály Iskolakultúra, Pécs, 2002
- Turbéki Bernadett (2023): Idegen nyelvként tanulják nagyszüleik nyelvét <https://www.sonline.hu/helyi-kozelet/2023/05/idegen-nyelvkent-tanuljak-nagyszuleik-anyanyelvet> (2023.11.10.)
- Turbéki Bernadett (2023): A roma nyelv fontossága <https://www.sonline.hu/helyi-kozelet/2023/05/lang-eszter-a-roma-nyelv-fontossaga> (2023.11.10.)
- Varga Aranka (2015, szerk.): A nevelésszociológia alapjai. Pécs: PTE-WHSZ <http://mek.oszk.hu/14500/14566/> (2023. 11. 03.)

Melléklet

A bemutatott könyvek – saját képek

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Láng Eszter
A Hallgató Neptun kódja: YGPOEV
A dolgozat címe: Beás nyelvű mondókák
A megjelenés éve: 2023
A konzulens intézetének neve: MATE Kaposvári Campus
A konzulens tanszékének a neve: Szakdidaktikai tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

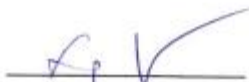
A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: 2023. év 11. hó 03. nap

Hallgató aláírása

NYILATKOZAT

Láng Eszter (hallgató Neptun azonosítója: **YGPOEV**) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A szakdolgozatot a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom¹.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*2}

Kelt: Kaposvár, 2023. év november hó 12. nap

belső konzulens